

COMUNICACIÓ

Antoni Bosch Veciana: *L'amant que escriu poemes: El cas d'Hipotales (Lisis 204b1-206e2)*

El pensament de Plató sobre la *poesia* i els *poetes* ha estat i és un camp llaurat una vegada i una altra. Quan hom aborda la comprensió platònica de la *poesia* i dels *poetes*, obres, sobretot, com *La República* i *l'Ió* han estat sovint motiu de consideració. Altres autors han estudiat no tan sols *com* Plató *considera* la *poesia* i els *poetes* sinó també *com se'n serveix*, és a dir, de quina manera el *Corpus platonicum*, en citar autoritats poètiques de l'antiguitat hel·lènica, *reactualitza*, fins a arribar a vegades al seu capgirament, les fonts poètiques de les quals se serveix per tal d'abonar o exemplificar alguns dels seus pensaments.

Amb aquesta breu comunicació volem parlar la nostra atenció en un cas ben particular de creació literària, un cas que trobem en el *Lisis* de Plató. Ens referim al cas d'Hipotales, el jove que, juntament amb Ctesip, en el començ mateix de l'obra, saluda i convida Sòcrates a entrar a la palestra per tal de conversar amb els companys allí presents. Hipotales era un jove de l'aristocràcia atenesa enamorat apassionadament de Lisis. Lisis era un noi atenès, de família rica i educada, dedicada a la cria de cavalls i a participar en diversos concursos de quadrigues, en els quals havien estat declarats vencedors en més d'una ocasió. Hipotales no parava de compondre *versos* i escriure *prosa* en honor de Lisis. Fins i tot li cantava algunes *cançons*. Tanmateix, el resultat de tota aquesta activitat poètica i musical havia estat fins aquell moment nul. Lisis no corresponia a aquell apassionat amor. Hipotales es mostrava, així, als ulls dels seus companys de palestra, un poeta fracassat. La seva poesia no produïa els efectes desitjats: no desvetllada l'*estimació* de Lisis. La seva poesia, i en general tota la seva activitat amorosa, tant en el *dir* com en el *fer*, es mostrava extraordinàriament *ridícula*. Ctesip i Sòcrates així ho adjectiven en diversos moments de la conversa, que mantenen fora de la palestra, davant mateix de la font de Pànops.

En el començ del text del *Lisis*, la darrera de les preguntes que Sòcrates fa a Hipotales per tal de decidir-se a entrar a la palestra a

passar-hi l'estona conversant, és «qui és el bonic (*kalós*) de la colla» (204b1-2). Davant la resposta d'Hipotales, que diu que «a cadascun ens en sembla un de diferent» (204b3), cosa que feia sospitar *massa bella* en aquell indret on anaven els joves aristòcrates (i molta *competència* en aquell «*camp de lluita*», que és el que significa «*palestra*»), Sòcrates vol saber particularment d'Hipotales qui és, segons ell, el *kalós* de la colla. I li fa: «Però a tu, quin, Hipotales?» (204b4). La reacció d'Hipotales, ben remarcada en el text del *Lisis*, és la de *posar-se vermell* de manera immediata: «Ell, interrogat així, es tornà vermell» (204b5). L'envermelliment d'Hipotales fa conèixer a Sòcrates que, per un do que en assumptes amorosos li ha estat donat pel déu (*ek tou theou dedotai*, en 204c1), Hipotales no solament està enamorat sinó que està bastant avançat en el camí de l'amor.

Ctesip, el company d'Hipotales, davant l'envermelliment creixent d'aquest, fa notar el contrast entre aquell exagerat envermelliment i el fet de no gosar dir el nom del seu estimat, el nom de Lisis, a Sòcrates. Ctesip mateix explica a Sòcrates que Hipotales no para de dir el nom de Lisis. I insisteix a dir a Sòcrates que Hipotales no para de parlar-los de Lisis. I ara precisament es posa vermell, quan Sòcrates li demana el nom del seu amat (204c4). Com fa notar Ctesip a Sòcrates, això no és el més terrible de tot. Tal com diu el text del *Lisis*: «el que Hipotales diu en la conversa, terrible com és, no és pas el més terrible de tot; sinó quan s'emprèn d'abocar sobre els companys *versos* i *prosa* (*poiemata kai suggrammata*, en 204d4-5). I encara el més terrible és quan *canta* el seu amor amb una veu fantàstica, que cal escoltar amb paciència» (204d3-7).

L'envermelliment i la vergonya d'Hipotales mostra la manca de resposta de Lisis, el seu amat. Lisis, malgrat els *versos*, la *prosa* i les *cançons* no està per Hipotales. De debò, Hipotales no sap què *dir* ni que *fer* davant el seu amat per tal que aquest correspongui al seu *eros*. Aquest és un punt que incita i captiva Sòcrates a intervenir.

Sòcrates, deixant de banda els *versos*, la *prosa* i les *cançons* d'amor d'Hipotales, demana a l'*amat* el seu *pensament* (*dianoia*) per tal de saber el seu capteniment en els afers d'*eros*. Hipotales, avergonyit, no respon, i ho fa Ctesip, que ens dóna el contingut d'aquells *versos*, d'aquella *prosa* i d'aquelles *cançons*. Hipotales

té com a motius de la seva activitat poètica dos grans eixos: per un cantó, canta tota la fortuna familiar de la casa de Lisis i totes les victòries que han obtingut en les curses de cavalls; per l'altre, dedica també poemes a cantar l'hospitalitat que els avantpassats de Lisis havien ofert a Hèracles, amb qui la família de Lisis estava emparentada. Amb aquests versos Hipotales posa de manifest i lloa la nissaga divinal de Lisis. Aquesta activitat poètica (defensa de la fortuna familiar i de les victòries que la fortuna els comportava, i lloança de la nissaga divina de Lisis) és qualificada per Ctesip com a «cançons de velles i altres coses per l'estil» (205d2-3).

Davant l'exposició de l'activitat poètica que Ctesip ha fet d'Hipotales, el qual primerament la nega (205a5-6) i després la reconeix (205d7-8), Sòcrates li fa notar, com havia acabat de fer Ctesip però per altres raons, que aquella activitat literària era *ridícula*, més ben dit, que el *ridícul* era el mateix Hipotales: «Oh Hipotales ridícul», diu literalment el text (205d5). La *raó* que Sòcrates dóna de *la ridícula de l'activitat poètica d'Hipotales* és que «abans d'haver vençut es fa i es canta els encomis» (205d5-6). Els *poemes* i les *cançons* serien lloança d'Hipotales en el cas que l'amat li correspongués, però en el cas contrari serien *ridícula*, esdevenint ell mateix un poeta *ridícul*, un *mal poeta*. *Les lloances de l'amat* són, així, un *pensament ridícul* sobre el que cal *dir* i *fer* respecte de l'amat. Segons Sòcrates, era ben clar que «els nois bonics (*kaloí*), quan es veuen lloats i engrandits, s'inflen, plens d'orgull i vanitat» (206a3-4). «El qui entén en les coses de l'amor no fa la lloança de l'amat fins que se l'ha fet seu» (206a1-2).

Hipotales no té, doncs, *enteniment* per a les coses de l'amor, i fa com un caçador que esvera la salvatgina i impossibilita la caça. I així com un caçador que fes això seria un mal caçador, qui fa poemes i, en comptes d'atraure, allunya l'amat, és un *mal poeta*. El consell de Sòcrates és ben clar: «Para esment, doncs, Hipotales, a no exposar-te a totes aquestes censures per culpa de la teva poesia; tanmateix, jo penso que no voldràs pas afirmar que l'home que es fa mal amb la seva poesia sigui un bon poeta, ja que ell mateix s'és perjudicial» (206b5-8).

El jove Hipotales, amant apassionat que fa poemes, però no reïx en ser correspost, reconeix l'argument de Sòcrates i acaba demanant consell al mateix Sòcrates, suplicant-li que l'aconselli

literalment «per tal de saber *què he de dir (tis logon dialegomenos)* o *què he de fer (ti pratton)* per a conquerir la correspondència de l'amat» (206c1-3), el bell i noble Lisis. Sòcrates es disposa a aconsellar Hipotales entrant a la palestra i parlant de tu a tu amb Lisis, de qui, d'altra banda, admirarà la bellesa.

L'activitat literària d'Hipotales, mogut per l'amor (*eros*) a Lisis, només lloava el noi. Millor dit: les riqueses de la família de Lisis i la seva nissaga. Hipotales és un representant de la concepció tradicional de l'*eros* hel·lènic. La crítica de Sòcrates a Hipotales esdevé una crítica d'aquesta concepció tradicional de les relacions eròtiques. *Fer versos* d'estil pindàric a l'amat era una pràctica corrent dels amants. Sòcrates critica aquest versificar buit que només infla els amats amb tantes lloances. La seva crítica mostra com Hipotales tan sols considera Lisis, el seu amat, com un objecte passiu per a ser posseït per l'amant en benefici de la seva pròpia fama i honor, sense preocupar-se en absolut, de manera veritable, pel bé de l'estimat. La recerca del propi bé i no pas el bé de l'estimat és allò que critica Sòcrates dels versos i del capteniment d'Hipotales i, per extensió, de tota relació eròtica fonamentada en el propi bé. Aquesta activitat literària com a expressió de l'*eros* d'Hipotales ni és un bé per a l'amat ni tan sols per a l'amant: no hi ha reciprocitat en un amor eròtic així considerat. Caldrà, segons Sòcrates ens mostra en el *Lisis*, actuar com a autèntic *amant (erastês)* de Lisis, compartir amb el noi Lisis la preocupació per un *bé* més originant i fonamental, comú a l'amant i a l'amat.

Una preocupació en excés per un mateix, com és el cas d'Hipotales, impossibilita per a establir relacions d'autèntic *eros* amb algú altre. A parer de Sòcrates, només el qui es preocupi pel bé suprem (*to prôton philon*), un bé que està per damunt de qualsevol bé individual, pot realment estimar algú altre, perquè el seu *eros* li fa desitjar el bé per al seu amat, el qual compartirà amb ell el desig pel bé suprem. L'amant ha de mostrar a l'amat el bé suprem, i estimar-se plegats en aquest compartir el desig pel bé. L'amant que amb els seus versos tan sols lloa l'amat esdevé un mal poeta. El bon poeta és el que construeix un *eros* de *reciprocitat*, perquè amb els seus versos porta el seu amat vers el desig del bé suprem. La poesia veritable és, així, l'expressió d'una relació *eròtica* amb el *bé suprem* que es visibilitza en les relacions d'*eros* amb els altres, els qual comparteixen el desig eròtic del *bé suprem*.

COL·LOQUI

Jordi Sales: Un acús de rebut. Parlar sobre el *Lisis* amb Antoni Bosch és molt arriscat. Estem esperant ja la conclusió de la seva tesi... L'Hipotales aquest és un «plasta» monumental! La temàtica amorosa dels seus versos és: «que rics i antics que són la família de Lisis...» El que Sòcrates ve a fer és dir-li que ho fa malament, i que ell li ensenyarà com ho ha de fer...

La veritat és que el tema de l'amant i l'amat en Plató és molt complicat. És el tema de *El convidat*. Com ha d'anar el joc d'eros i de la producció? En la producció hi ha una complexitat: qui produeix i com ho fa? Alcibiades diu de Sòcrates que n'ha enganyat molts fent veure que era l'amant quan en veritat era l'amat. La lliçó socràtica és la recerca del Bé, però el com és difícil de veure. I aleshores Plató, filòsof, escriu una ficció en què Alcibiades lloa Sòcrates i en la lloança adverteix les futures víctimes del socratism... L'amor entre Alcibiades i Sòcrates seria el de la relació discipular a la recerca del Bé, i aquesta recerca és en part productiva –producció (*póiesis*) d'una vida bona. Però qui ha de fer el poema, al capdavant: l'amant, l'amat, o tots dos?

Antoni Bosch: Aquest tema de la reciprocitat en relació al *Lisis* és molt important. El terme grec que diu la relació amorosa és «*philós*». Però «*philós*», en grec, significa tant l'«amic» com l'«amat» en la relació eròtica. És a dir, significa tant la relació de *philia* quan hi ha reciprocitat, l'amistat, com quan no n'hi ha, l'amor. Perquè té sentit dir que jo estimo algú per qui no sóc correspost, però no té cap sentit dir que algú de qui no sóc amic sigui el meu amic. Això sovint fa molt difícils les traduccions. La traducció de la Fundació Bernat Metge pateix molt en aquest punt, pateix de no haver-ho entès bé. Fa, per exemple, «amics de la saviesa» allà on hauria de dir «amants de la saviesa»: la *philia* dels filòsofs amb la saviesa no té reciprocitat! El *proton philon* del *Lisis* com a Bé suprem no és recíproc. La Bernat Metge, doncs, s'equivoca. Només hi ha amistat on els dos termes de la relació són al mateix temps amants i amats, és a dir, on hi ha reciprocitat.

Salvi Turró: Has parlat de «versos» i de «fer versos». Però no oblidem el que es preguntava Molière: quan no parlem en prosa,

per què no parlem en prosa? El professor José María Valverde deia que la mètrica, la rima, la construcció del vers, tot això no solament és bonic, sinó que, a més, permet recordar amb facilitat. La funció inicial de la poesia és permetre recordar els fets de la tribu, i per això el primer tipus de poesia és la poesia èpica. Si no es compleixen certs requisits formals no podem parlar de poesia. El que sí és cert és que hi ha diferents gèneres de poesia: la poesia èpica, que recull les gestes d'un poble; la lírica, que expressa estats d'ànim; el teatre, que exposa un drama...

Pel que fa a la relació amb la filosofia, hi ha un gènere especial de poesia que sí que té una data de fundació: la poesia metafísica. Goethe, Novalis, Schiller i Hölderlin en són els fundadors, i respon a un projecte filosòfic que és el de Fichte: té a veure amb el problema de la síntesi en relació al finit i l'infinit. Aquesta poesia, doncs, no és lírica sinó metafísica... És un gènere extrem d'una cosa que abans és més simple (quan es parla amb una certa rima, etc.).

Dídac Ramírez: Si lligo les intervencions d'Antoni Bosch i de Xavier Ibáñez em fa la impressió que se suggereix que el *Lisis* es pot interpretar políticament. És així? Plató devia voler seduir mitjançant la poesia, i el polític també vol seduir en funció d'un fi...

Antoni Bosch: Respecte al *Lisis* jo crec que sí. El *Lisis* és una escenificació del que se'n deia una *synousía*. A Sòcrates el condemnen perquè feia això, per girar el cap dels nois, perquè el tipus de reunió que provoca pot ser sediciosa: dóna una visió de la vida i de la *pólis* que pot ser perillosa. Pel que fa a la intervenció de Salvi Turró, d'acord; però és Aristòtil mateix qui qualifica els diàlegs de Plató de poesia...